

Essay

MIMESIS og det “hede punkt”
– fra MYTHOS til PRAXIS

MIMESIS og det “hede punkt”

– fra MYTHOS til PRAXIS

Af Niels Damkjær

Tredje september 1962. Jeg står stille i et hjørne på gangen i humaniora og glor. Nybegynder? – ja, men kun næsten! For her på Aarhus Universitet er det noget nemmere at navigere end i det akademiske kaos i København, hvor jeg har tilbragt det første studieår 1961-1962 med litteraturhistorie, filosofi og den store latinprøve. Det giver lidt overskud i ro og mag at studere de mange figurer, der bevæger sig livligt ind og ud mellem hinanden. Kroppe og bevægelser antyder hvem, der er hvem. Beretter stumper af historier. Nybegynderne tumler afsted, drejer brat om på hælen eller står bumstille og ser fortabte ud. De erfarnes skridt er mere målrettede – og hvis de standser op, er det for at sludre med en gammel studiekammerat eller give en noller grønskolling et klogt svar på et dumt spørgsmål. Hvor ligger auditorium 3?

Tydning af handlinger og bevægelser er en elementær færdighed, som jeg er blevet mere bevidst om gennem læsningen af Erich Auerbachs fascinerende essays om den europæiske litteratur fra Homer til Virginia Woolf i værket MIMESIS, hvor forfatteren tager udgangspunkt i den traditionelle fortolkning af *mimesis* i den latinske oversættelse *imitatio* – på dansk: efterligning. Hos Auerbach er det dog ikke efterligning af naturen i al almindelighed, men den præcise figuration af fascinerende detaljer som genkendelsen af Odysseus' ar eller Dantes vanskelige vej gennem klippekløftens vildnis mod det svovlstinkende helvede.

Mine godt skjulte tanker om den kunstneriske fremstilling, som formidles via Auerbachs yndlingsord: 'Figur', 'figurieren', 'figürlich', afbrydes af en lyshåret fyr, som slår mig på skulderen og ivrigt udbryder:

Ta' med til timerne i dramaturgi. De starter i dag om et øjeblik!

Dramatur... hvaffornoget??

Dramaturgi! Hos Tage Hind. Han er skidego' til det med teater.

Teater? Ok. Hvorfor ikke? Jeg følger med min gamle skolekammerat Palle Juul Jørgensen, der lige har tilbragt inspirerende måneder på Askov højskole: *Teaterleg og -arbejde* med den erfarne Tage Hind og den unge Klaus Hoffmeyer.

Palle har ret, viser det sig. Tage Hind er bare god til det med teater. Kulturdrama og kunstdrama er temaet i dag og forelæsningsalen er stopfyldt med forventningsfulde studerende. En stor del af dem er noget ældre end os. Det er en gruppe entusiaster, som har fulgt den eksperimentelle start på faget Dramaturgi mellem 1959 og 1962 – som særlige timer på Institut for Nordiske Sprog og Litteratur, mens Tage Hind fortsat var lærer på Askov Højskole. Idéen er at lave en ny profil for et humanistisk fag! At skabe en synergieffekt ved at definere faget som halvt teori og halvt praksis – og lade teori og praksis gensidigt befrugte hinanden, hvad man uden betænkeligheder gør i naturvidenskaberne og lægevidenskaben. Men på et humanistisk fakultet virker det for traditionsbevidste akademikere umiddelbart uhørt og usømmeligt! Det provokerende eksperiment realiseres dog bakket op af de stærke personligheder 'Mølleren' og 'Stender': professorerne Svend Møller Christensen ved Nordisk Sprog og Litteratur og Ad. Stender-Petersen ved Slaviske Sprog.

Jo, Palle havde ret. Tage Hind har solidt fat i fagets grundspørgsmål omkring Aristoteles

komplekse begreb *mimesis*. Det udfolder sig i kult-dramaet gennem sioux-stammens rituelle handlinger i den hellige rundkreds på præriens jord og i kunstdramaet på det græske teaters cirkulære spilleplads på Akropolis. Fokus bliver dog hurtigt rettet mod den græske *dithyrambe* og tragedie, og et spor bliver lagt til den videre magiske rejse ind i det europæiske teaters dramaturgi. Når Tage Hind fremmaner billederne af, hvorledes de agerende figurer udfører en kunstnerisk figuration *mimesis*, så beretningens essens *mythos* udfolder sig i den dramatiske handling *praxis* og gennem figureernes erkendelse *anagnórisis* og handlingsmæssige vendepunkt *perepetí*, kan de parallelle forståelses- og følelsesmæssige forløb hos de agerende figurer og de medvirkende tilskuere ende i en slags fælles forløsning *katharsis*. Tage Hind kalder disse højspændte spændingsfelter for 'det hede punkt'. Forelæseren er også en dreven performer. Med saftfyldt og klangrig stemme fremsiger han rytmisk ordene *mythos* og *praxis*, således at atmosfæren mellem den forelæsende protagonist og de studerende 'tilskue-spillere'¹ bliver ladet med sansedirrende spænding. Det er som om ikke bare hovedet, men også selve kroppen kommer med i en gryende erkendelse af noget meget vigtigt, som det ellers er svært at sætte ord på.

Begrebet *mimesis* er altså ikke bare *imitatio* efterligning, men noget mere omfattende og komplekst. På Institut for klassisk filologi kom der i 1965 en forelæsningsrække over Rudolf Kassels tekstkritiske udgave af Aristoteles oldgræske i *De Arte Poetica Liber*, og her får jeg uddybet min viden om værkets ofte flertydige nøglebegreber. For en nysgerrig sjæl er de ligeså pirrende som det, jeg som matematisk, naturvidenskabelig student har oplevet i mødet med Einsteins relativitetsteori, Bohrs atommodel og Heisenbergs kvantemekanik. Forsøg på beskrivelse af det umiddelbart usynlige.

Begrebet *Mimesis* har ud over den teatermæssige betydning også en bredere eksistensfilosofisk mening. Ifølge Aristoteles' indledning er dette grundbegreb samtidig den vigtigste måde for mennesket at tilegne sig alsidig indsigt og erkendelse. Fra barnsben af viser vi hinanden kunstneriske billeder/gestaltninger gennem skabende handlinger (*mimesis*). Disse billeder kan klarere end noget andet udtryk give os indsigt i fundamentale vilkår for menneskelivet (Damkjær 1991). Ordet *drama* har sin rod i verbet *drán*, der bruges om essentielt kraftfulde former for menneskelig handling, hvor den dynamiske energi udløses i det sociale og kulturelle liv. Bag dramatiske forløb ligger der altid et iboende *telos*: en hensigt, et mål, en retningsbestemmelse, hvor det formløse kaotiske stof *hyle* transformer sig til orden, til form: *eidos*. Dette gælder også i teaterkunsten på skuepladsen. Hvis det dramaturgiske arbejde med teaterforestillingen skal lykkes, kan det kun lade sig gøre gennem kunstnerisk, håndværksmæssig og teknisk kunnen. Aristoteles' poetik har til hensigt at opsummere, hvad teaterfolk har brug for at vide og kunne. Aristoteles' analysemodel er sammensat af forskellige planer med hver sit sæt af begreber, som beskriver kvantitet, kvalitet, funktion, energi og struktur.

Tage Hind fortsatte med forelæsningerne de næste par år, hvor vi bevægede os videre ind i dramaturgiens forunderlige verden: Aischylos og O'Neill, Ibsen og Tjekhov, Kjeld Abell og Bertolt Brecht, Ionesco og Dürrenmatt, Majakovskij og *commedia dell'arte*, Stanislavskij og Meierhold osv. Dramatikerne får følge af stilarter, teaterinstruktører, skuespillere og teorier om skuespillerkunst, lys og lyd, montage og scenografi. I en række samtidige øvelser forsøger Tage Hind og de studerende i praksis at afprøve de dramaturgiske teorier ved en scenisk realisering af udvalgte fragmenter af dramatiske tekster. Arbejdet ender i en teaterforestilling på det ældste Svalegangen i antikvarboghandler

Finn Bøckmanns baggård: en kavalkade gennem teaterhistorien med udvalgte scener fra skuespil, fra Aristofanes' *Lysistrate* til Ionescos *Den skaldede sangerinde*.

Dramaturgi er en slags sidefag, der undervejs i sin historik viser sig at blive mere omfattende end et bifag. I fakultetsrådet for humaniora foregår intense diskussioner omkring faget, som er blevet sat i gang uden en fast defineret fagbeskrivelse og eksamensordning. Vi studerende venter i spænding i to år inden det lykkedes at få holdningerne afstemt i en ambitiøs studieordning, hvor man kan slutte med at blive cand. art. Da det også skal omsættes i praksis varer det i alt fire år, inden det bliver muligt at afslutte studierne. I 1964 får studiet tilført en vigtig faglig kapacitet, teaterhistorikeren Chr. Ludvigsen, som samme år udgiver bogen *Moderne Teaterproblemer*. Hos Chr. Ludvigsen får vi ny indsigt i hvorledes teaterrum og teatertechnik er en vigtig forudsætning for den dramaturgiske analyse og forståelse af dramatiske tekster. Vi kender i forvejen Chr. Ludvigsen som en fremragende oversætter af de absurde dramatikere, som vi har arbejdet med i vores Universitets Teaterværksted.

Af de nye studerende, som startede i 1962, er vi efterhånden kun tre, som holder ved, men år for år kommer der flere beslutsomme nye til faget. Palle Juul Jørgensen, John E. Hansen og jeg aflægger en slags musketer-ed til hinanden om gensidig støtte under den udfordrende færden i det delvist ukendte studielandskab. Det bliver dog kun Palle og jeg, som har muligheden for at slutte studiet i 1966. John E. må færdiggøre nogle opgaver i dansk og bliver færdig et år efter. Det er vanskeligt at leve op til ambitionerne. En grunddisciplin som dramaanalyse må vi stort set selv stykke sammen, og der er ingen skriveøvelser før eksamen. Hvordan kommer vi fra *mythos* til *praxis*? Fra studieordning til en afslutning af et vellykket studieforløb? Vi slider i fællesskab med at skrive

analyser af alle otte hovedværker, vi har skullet opgive til eksamen. Vi får dog en del rådgivning af Tage Hind, men føler os i tvivl om den rette fortolkning af reglerne. Hvad er vores *telos*? Her er vi dog ikke i tvivl. Vi vil være professionelle teaterfolk. Derfor Dramaturgi! Teater kan vi ikke få nok af. Samtidig med studierne opbygger vi et kulturhus i Vestergade 58, hvor vi også starter et nyt teater. Arbejdskraften og ideerne kommer fra det sprælske unge kulturliv i Aarhus: Dramaturgi, Studenterscenen, Elevskolen ved Århus Teater, arkitektskolen, Musikkonservatoriet. Her er jeg sammen med Palle, John E., Jens Okking, Thomas Kruuse, Kaspar Rostrup og mange flere. Og byen Aarhus hjemses af en perlerække af gæstespil fra gruppeteatre: La Mama, Firehouse Theatre, Svartkatten, Odin Teatret og Fria Pro Teatern. Vi får lavet opsætninger af en række teaterforestillinger i Vestergade 58 – og på Svalegangen og Studenterscenen, mens vi holder fast i at færdiggøre studiet med en afsluttende mundtlig eksamen.

Foreløbig epiløg: kan dramaturgi føre til noget?

Der var vist forventninger om, at vi ville fortsætte med en akademisk karriere i faget. Palle færdiggjorde også sit danskstudie, men gik teatervejen og blev dramaturg, derefter teaterleder på Svalegangen, til sidst chef på Aarhus Teater. Jeg sprang ud som teaterinstruktør i Vestergade 58, startede TEAM Teatret, som flyttede til Herning i 1968 og blev landets første egnsteater. Tre år efter kom jeg tilbage til Aarhus som fast instruktør på Svalegangen hos Waage Sandø. Her blev jeg samtidig kollega med Palle på Institut for Dramaturgi sammen med Chr. Ludvigsen, Jens Kruuse, Peter Elung Jensen og Henrik Nyrop-Christensen. Siden har jeg nok skrevet teaterfagbøger og artikler, men først og fremmest har jeg arbejdet som sceneinstruktør, skuespiller, dramaturg og teaterpædagog. Under teaterarbejdet i Danmark, Norge, Italien, Tyskland, Portugal og Brasilien har jeg i

årenes løb suppleret uddannelsen i Dramaturgi med en grunduddannelse i Italiensk og en cand. mag. i brasiliansk-latinamerikanske studier. Dramaturgien bruger jeg stadig. Det næste bliver et spil for maskefigurer og marionetter, når Sønderjysk Figurteater i 2020 beretter om de sociale og nationale stridigheder under genforeningskampen mellem 1918 og 1920.

Niels Damkjær

(f. 1942), sceneinstruktør i Vestergade 58, TEAM Teatret, Svalegangen, Aarhus Teater, Aalborg Teater, Odense Teater, Baggårdteatret, Masken, Kaskadeteatret, Tidens Teater, La Luna, Vandrefalken, Holbergteatret, Sønderjysk Figurteater. 80 spil for Danmarks Radio og TV. Historiske egnesspil i Sønderjylland og Sydslesvig. Fagbøger: *Skuepladsen – om sceneinstruktørens arbejde med teater*, 1994, *Teaterworkshoppen – Ideer og strukturer*, 2004, oversættelse fra portugisisk af Augusto Boal *Lystens Regnbue – Boals metode for teater og terapi*. 2000, Augusto Boal *Teatret som krigskunst*, 2004. Medlem af: Danske Sceneinstruktører, Danske Dramatikere og Dansk Forfatterforening.

spændingsfelt mellem kunst, pædagogik og terapi. In: Mads Th. Haugsted, Ida Hamre, Marianne Andersen (red.). *Anslag. Teater- og dramafagets didaktik og metode*. København: Udviklingsprogrammer, Danmarks Lærerhøjskole.

Hind, Tage, 1962. *Dramaturgiske studier*. København: Gyldendal.

Lima, Luiz Costa, 1995. *Vida e mimesis*. Rio de Janeiro: Editora 34.

Ludvigsen, Chr., 1964. *Moderne teaterproblemer*. København: Berlingske Forlag

-
- 1) Min oversættelse af Augusto Boals begreb Spect-Actor i forumteatrets dramaturgi.

Litteratur

Aristotle, 1960. *The Poetics*. London: Loeb Classical Library, William Heinemann.

Aristotelis, 1965. *De Arte Poetica Liber*. Red. Rudolf Kassel. Oxford Classical Texts.

Aristoteles, 2004. *Poetikken*. Oversat fra Rudolf Kassel *De Arte Poetica Liber* af Niels Henningsen. Frederiksberg: Samlerens Bogklub.

Auerbach, Erich, 1946. *Mimesis, dargestellte Wirklichkeit in der abenländischen Literatur*. Bern: Francke Verlag.

Damkjær, Niels, 1991. Hvorfor teater? – et brød skal ikke forstås – det skal etes. In: Helge Reistad (red.). *Regikunst*. Asker: Tell forlag.

Damkjær, Niels, 1998. *Mimesis – i dramaets*